

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Федоров Сергій Олександрович

УДК 343.233

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»
освітня програма «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., професор (б.в.з.)
Блага А.Б.

Рецензент: к.ю.н., доцент
Коваль А.А.

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сьогодні однією із нагальних проблем, що потребують вирішення на державному рівні, як в Україні, так і в інших країнах світу є домашнє насильство. Воно є серйозною соціальною проблемою, яка не лише порушує права людини, однак, і спричиняє небезпечні наслідки для особи, зокрема: проблеми фізичного, психологічного та репродуктивного здоров'я, серйозні порушення розвитку дитини, а також її соціалізації, формування у дитини моделі сімейних відносин, де домашнє насильство є нормальним явищем, правопорушення та злочини серед малолітніх та неповнолітніх.

Сьогодні країни світу об'єднуються у боротьбі із цим негативним явищем, оскільки, як було зазначено, останнє призводить до масштабних негативних наслідків. Революційним міжнародно-правовим актом у сфері протидії цьому явищу стала Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 року (далі – Стамбульська конвенція), яку Україна підписала ще у листопаді 2011 року, але досі так і не ратифікувала.

Безумовно, підписання Україною Стамбульської конвенції певним чином наблизило нашу країну до європейських стандартів протидії домашньому насильству, оскільки це стало поштовхом для розробки та прийняття пакету законодавчих змін.

Так, 07.12.2017 було прийнято оновлений Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначив організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. Цей Закон набрав чинності у січні 2018 року і наразі відбувається процес його практичного застосування.

В той же час, враховуючи взятий Україною курс на євроінтеграцію, великої актуальності набуває реформування кримінального законодавства і приведення

його до відповідності міжнародним стандартам. В цьому аспекті слід зауважити, що 11 січня 2019 року набрали чинності положення Закону України №2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», яким, зокрема було криміналізоване домашнє насильство (стаття 126-1 Кримінального кодексу України, далі – КК). Цією статтею встановлена кримінальна відповідальність за умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Цей злочин віднесений до групи злочинів проти життя та здоров'я особи, оскільки систематичне домашнє насильство у першу чергу посягає на здоров'я і нормальний психологічний стан людини.

Щодо масштабів домашнього насильства говорять такі статистичні дані: за січень – грудень 2019 року до Національної поліції України надійшло 141814 заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством. З їх числа по 2776 було розпочато досудове розслідування за різними статтями Кримінального кодексу, у тому числі за ст. 126-1 КК – 1068. За вказаний період 755 кримінальних проваджень за цією статтею КК матеріали були направлені до суду з обвинувальним актом, і по 175 вже винесені вироки, із них у Миколаївській області – 5.

Злочин, передбачений ст. 126-1 КК України, характеризується суспільною небезпекою, оскільки посягає на важливу соціальну цінність - суспільні відносини щодо охорони здоров'я особи в сім'ї, що поставленні під кримінально-правову охорону. Необхідність такої охорони зумовлена тим, що посягання на зазначені відносини негативно впливають на права людини, а також служать прецедентом для інших осіб, дестабілізують сімейні відносини, спричиняють значну шкоду як окремим особам, так і суспільству в цілому.

Водночас, практика застосування цієї норми досі ще знаходиться у процесі становлення, що обумовлює необхідність всебічного дослідження ознак та складу цього злочину.

Ступінь наукової розробки. Проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство розглядали Н.В. Довгань-Бочкова, О.О. Дудоров, В.О. Іващенко, Д.Г. Заброта, К.Б. Левченко, Т. П. Мінка, В.В. Пивоваров, О.В. Степаненко, М.І. Хавронюк, Д.І. Яїцька та інші. Однак, враховуючи відносну новизну положень ст. 126-1 КК України, а також той факт, що окремі проблеми кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства всебічно не проаналізовані і потребують подальшого дослідження, вважаємо, що актуальність обраної теми дослідження не підлягає сумніву.

Мета і завдання дослідження. Мета дипломної роботи полягає у науковому аналізі кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства, виявленні певних проблем у практиці застосування кримінального закону, підготовці пропозицій по удосконаленню кримінального законодавства та практики його застосування.

З урахуванням мети потрібно було вирішити наступні завдання:

- здійснити характеристику об'єкта злочину, передбаченого статтею 126-1 КК України;
- дослідити ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України;
- розкрити зміст ознак, які характеризують суб'єкт домашнього насильства;
- проаналізувати особливості суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого статтею 126-1 КК України;
- визначити соціальну обумовленість криміналізації домашнього насильства;
- дослідити зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням домашнього насильства і застосуванням кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за зазначене протиправне діяння.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика домашнього насильства.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склала сукупність сучасних методів та прийомів пізнання об'єктивної дійсності, котра поєднує як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. Основним підґрунтям дослідження є діалектичний підхід, що полягає у використанні таких загальнонаукових методів, як аналіз, синтез, дедукція, узагальнення. Діалектичний метод дав можливість розглянути зазначені проблеми дослідження в динаміці, з'ясувати їх сутність, встановити взаємозв'язки з іншими проблемами, явищами.

Метод системного аналізу, а також системно-структурний та формально-логічний методи дали можливість провести комплексне дослідження кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. За допомогою формально-юридичного методу досліджувались правові норми Конституції України, чинного КК України, інших законів України, з'ясовувалися зміст і значення використаних у них понять. Метод порівняльного правознавства забезпечив можливу імплементацію кримінально-правових норм права зарубіжних країн у вітчизняне кримінальне законодавство.

Апробація результатів дипломної роботи. Окремі положення і висновки дипломної роботи знайшли відображення у двох тезах автора на науково-практичних конференціях: «Щодо наслідку злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, у вигляді емоційної залежності» (науково-практична конференція «Загальноєвропейський зміст реформаційних процесів в Україні» м. Київ, 2019 р.); «Щодо соціальної обумовленості криміналізації домашнього насильства» (Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» м. Харків, 2019 р.).

Структура дипломної роботи обумовлена її цілями, завданнями і предметом дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дипломної роботи становить 99 сторінок, з яких основного тексту – 87 сторінок. Список використаних джерел складається з 109 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

Розділ 1 «Об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України» присвячений дослідженню об'єкта та ознак об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України. Розділ складається з двох підрозділів. При дослідженні об'єкта, як ознаки складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, виявлено, що родовим об'єктом домашнього насильства є суспільні відносини з охорони життя і здоров'я потерпілої особи. Магістрантом визначено, що сьогодні у науці кримінального права сформовано два підходи до визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України. Одні дослідники виділяють тільки основний безпосередній об'єкт у досліджуваному злочині. А інші у злочинному діянні «домашнє насильство» вбачають ще й додатковий факультативний об'єкт.

Зроблено висновок, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, є суспільні відносини, які забезпечують нормальний стан здоров'я у сім'ї. При цьому при здійсненні домашнього насильства може спричинитися шкода не лише здоров'ю людини, але й волі, честі і гідності, праву власності, праву на достойний життєвий рівень, праву на працю, праву на освіту тощо. А тому зроблено висновок, що злочин «домашнє

насильство» може бути двооб'єктним.

На основі аналізу положень ст. 126-1 КК України аргументовано, що додатковим безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують свободу волі, честь і гідність особи, право власності, право на достойний життєвий рівень, право на працю, право на освіту.

Магістрат доходить до висновку, що потерпілим від злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, може бути особа з подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. До іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних відносинах належать суб'єкти, що передбачені у п.1-15 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» незалежно від факту спільного проживання (окрім осіб, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьків та дітей), а до іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у близьких відносинах – інші родичі чи особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, зокрема: особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти.

При аналізі об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, виявлено, що об'єктивна сторона домашнього насильства характеризується наявністю трьох обов'язкових ознак:

1) діяння, що полягає в умисному систематичному вчиненні фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах;

2) суспільно небезпечні наслідки у вигляді фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи;

3) причиновий зв'язок між зазначеним вище діянням та вказаними

наслідками.

Злочин, передбачений ст. 126-1 КК України, є злочином з матеріальним складом і вважається закінченим з моменту настання хоча б одного із передбачених в санкції аналізованої статті суспільно небезпечних наслідків, зокрема: фізичних чи психологічних страждань, розладу здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

У роботі встановлюється, що фізичне насильство, яке утворює склад злочину «домашнє насильство», може проявлятися у ляпасах, стусанах, штовханні, щипанні, шмаганні, кусанні. Натомість інші прояви фізичного насильства, що передбачені у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» охоплюються іншими складами злочинів, передбачених КК України.

Магістрат доводить, що домашнє насильство вважається систематичним, якщо воно було вчинено принаймні тричі у формі фізичного, психологічного та економічного насильства (незалежно від того чи тричі в одній формі, чи тричі в різних) і при цьому цілеспрямоване на конкретну потерпілу особу.

Дослідження наслідків «погіршення якості життя» та «емоційна залежність», що передбачені в санкції ст. 126-1 КК України, надало можливість констатувати, що вони є по-перше, оціночними невизначеними поняттями, по-друге, можуть включати такі аспекти життєдіяльності людини, які не доречно охороняти кримінально-правовими нормами. Наслідки «погіршення якості життя» та «емоційна залежність» не повинні бути ознаками об'єктивної сторони складу домашнього насильства, а тому запропоновано виключити їх із санкції ст. 126-1 КК України.

Розділ 2 «Суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню ознак суб'єкта та ознак суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України.

Визначено, що суб'єктом злочину, передбаченого статтею 126-1 КК

України, є фізична, осудна особа, яка досягла віку – шістнадцять років. Суб'єкт домашнього насильства – спеціальний, тобто це член теперішнього чи колишнього подружжя; особа, з якою потерпілий перебуває (перебував) у сімейних відносинах, тобто ті особи, що передбачені у п.1-15 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» незалежно від факту спільного проживання (окрім осіб, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьків та дітей); особа, з якою потерпілий перебуває (перебував) у близьких відносинах, тобто інші родичі чи особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, зокрема: особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти.

На основі аналізу положень законодавства зроблено висновок, що встановлення факту усвідомлення особою суспільної небезпеки свого діяння при здійсненні фізичного, психологічного та економічного домашнього насильства та бажання вчинити саме це діяння свідчить про віднесення домашнього насильства до злочинів, суб'єктивна сторона яких характеризується виною у формі прямого умислу. Однак, як доводиться у роботі, домашнє насильство може вчинятися і у формі непрямого умислу.

Виявлено, що систематичність умислу означає, що для наявності складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, необхідно щоб умисел мав систематичний характер, тобто винний здійснив умисно фізичне, психологічне чи економічне насильство принаймні три рази. Встановлення мотиву та мети домашнього насильства на відміну від вини є не обов'язковим. Їх визначення не впливає на питання про наявність у діяннях особи складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України.

Розділ 3 «Теоретико-методологічні засади дослідження та зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства» складається з двох підрозділів присвячених соціальній обумовленості криміналізації домашнього насильства та зарубіжному досвіду кримінальної

відповідальності за вчинення цього злочину.

Виявлено, що криміналізація домашнього насильства обумовлена наступними підставами: по-перше, значним рівнем суспільної небезпеки цього злочину; по-друге, значною поширеністю цього ганебного явища як в Україні, так і в інших країнах світу; по - третє, необхідністю кримінально-правової охорони суспільних відносин, що забезпечують здоров'я у сім'ї; по-четверте, неможливістю успішно протидіяти домашньому насильству тільки адміністративно-правовими засобами. Саме ці підстави в сучасних умовах розвитку суспільства достатньо відображають необхідність передбачення у КК України кримінально-правової норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Криміналізація домашнього насильства є досить виправданою та обґрунтованою. Підставами криміналізації є підвищена суспільна небезпека заподіяння фізичного, психологічного та економічного насильства по відношенню до близької людини чи члена сім'ї, суспільно небезпечні наслідки зазначеного діяння, надзвичайна поширеність і динаміка зазначеного діяння, необхідність кримінально – правової охорони конституційного права людини на забезпечення здоров'я в сім'ї, неможливість ефективної протидії домашньому насильству менш репресивним способом.

Підвищений характер суспільної небезпеки домашнього насильства обумовлений тим, що воно руйнує нормальний стан суспільних відносин, що забезпечують належний стан здоров'я особи в сім'ї.

Розгляд зарубіжного досвіду кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства дозволив зробити наступні висновки:

1) охорона здоров'я людини у родині та підвищення ефективності протидії домашньому насильству неможливі без врахування зарубіжного досвіду різних правових систем відповідних держав, що мають відмінну структуру та зміст кримінально-правових норм від аналогічних норм КК України;

2) кримінальне законодавство зарубіжних країн щодо насильства в сім'ї є досить неоднорідним та поділяється на дві групи:

- те, в якому присутня окрема норма, що передбачає кримінальну

відповідальність за здійснення домашнього насильства;

- те, що окремої норми про домашнє насильство не містить, однак містить кваліфікуючу ознаку у разі вчинення насильницьких дій винною особою по відношенню до члена сім'ї або іншої близької людини;

3) багато країн Європи розмежовують кримінальну відповідальність за заподіяння домашнього насильства неповнолітньому та за здійснення насильницьких дій щодо повнолітнього родича чи близької людини;

4) покарання за вчинення домашнього насильства відповідно до кримінального законодавства багатьох країн Європи є значно суворішим, ніж покарання, передбачене ст. 126-1 КК України;

5) законодавцеві України бажано звернути увагу на окремі положення КК Грузії і кримінального законодавства Ізраїлю та інших держав, з метою можливої імплементації зазначених положень до Кримінального кодексу України, зокрема: передбачення вичерпного переліку членів сім'ї, які є потерпілими від домашнього насильства, а також передбачення в кримінальному законодавстві заходів щодо боротьби з насильством в сім'ї у формі лікування і інших заходів, не пов'язаних з позбавленням волі.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження кримінальної відповідальності дає підстави для формулювання наступних висновків:

1. Зроблено висновок, що склад злочину, передбачений ст. 126-1 КК України, може бути двооб'єктним. Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини щодо охорони здоров'я особи в сім'ї. Додатковим факультативним об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують свободу волі, честь і гідність особи, право власності, право на достойний життєвий рівень, право на працю, право на освіту.

2. Встановлено, що потерпілим від злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, може бути особа з подружжя чи колишнього подружжя або інша особи, з

якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

3. Аргументовано, що обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, є:

1) діяння, що може виражатись у формі дії або бездіяльності, яке проявляється у систематичному вчиненні фізичного, психологічного або економічного насильства;

2) суспільно небезпечні наслідки злочину у вигляді: фізичних або психологічних страждань, розладу здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи;

3) прямий причинний зв'язок між здійсненням домашнього насильства та настанням суспільно небезпечних наслідків, що передбачені ст. 126-1 КК України.

4. Обґрунтовано, що суб'єкт злочину, передбаченого статтею 126-1 КК України, спеціальний. Це фізична, осудна особа, яка досягла віку – шістнадцять років, а саме член теперішнього чи колишнього подружжя; особа, з якою потерпілий перебуває (перебував) у сімейних відносинах, тобто ті особи, що передбачені у п.1-15 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» незалежно від факту спільного проживання (окрім осіб, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьків та дітей); особа, з якою потерпілий перебуває (перебував) у близьких відносинах, тобто інші родичі чи особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, зокрема: особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти.

5. Визначено, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.126-1 КК України, характеризується такими обов'язковими ознаками: умисною формою вини у вигляді прямого або непрямого умислу, а також систематичністю зазначеного умислу.

6. Доведено, що в умовах сьогодення криміналізація домашнього насильства є досить виправданою та обґрунтованою. Підставами криміналізації є підвищена суспільна небезпека заподіяння фізичного, психологічного та

економічного насильства по відношенню до близької людини чи члена сім'ї, суспільно небезпечні наслідки зазначеного діяння, надзвичайна поширеність і динаміка зазначеного діяння, необхідність кримінально – правової охорони конституційного права людини на забезпечення здоров'я в сім'ї, неможливість ефективної протидії домашньому насильству менш репресивним способом.

7. Зроблено висновок, що законодавцеві України бажано звернути увагу на окремі положення КК Грузії і кримінального законодавства Ізраїлю та інших держав, з метою можливої імплементації зазначених положень до Кримінального кодексу України, зокрема: передбачення вичерпного переліку членів сім'ї, які є потерпілими від домашнього насильства, а також передбачення в кримінальному законодавстві заходів щодо боротьби з насильством в сім'ї у формі лікування і інших заходів, не пов'язаних з позбавленням волі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. «Щодо наслідку злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, у вигляді емоційної залежності» (науково-практична конференція «Загальноєвропейський зміст реформаційних процесів в Україні» м. Київ, 2019 р.).

2. «Щодо соціальної обумовленості криміналізації домашнього насильства» (Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» м. Харків, 2019 р.).

АНОТАЦІЇ

Федоров С.О. Кримінально-правова характеристика домашнього насильства. – Робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право». – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Дипломну роботу присвячено дослідженню кримінальної відповідальності за домашнє насильство. Здійснено характеристику об'єкта складу злочину, передбаченого статтею 126-1 КК України. Досліджено ознаки об'єктивної

сторони складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України. Розкрито зміст ознак, які характеризують суб'єкт домашнього насильства. Проаналізовано особливості суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого статтею 126-1 КК України. Визначено соціальну обумовленість криміналізації домашнього насильства. Досліджено зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, домашнє насильство, об'єкт злочину, суб'єкт домашнього насильства, ознаки об'єктивної сторони, суб'єктивні ознаки складу злочину, соціальна обумовленість, криміналізація, зарубіжний досвід кримінальної відповідальності.

ANNOTATION

Fedorov S.O. Criminal-law characteristic of domestic violence. – Thesis for a Master's degree in speciality 081 «Law». – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2020.

The master's thesis is devoted to the study of criminal responsibility for domestic violence. The description of the object of the crime, provided for in Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine, has been carried out. The signs of the objective side of the crime under Art. 126-1 of the Criminal Code of Ukraine. The content of the characteristics that characterize the subject of domestic violence is disclosed. The peculiarities of subjective features of the crime under Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine are analyzed. The social conditionality of criminalization of domestic violence has been determined. Foreign experience of criminal responsibility for domestic violence has been investigated.

Keywords: criminal responsibility, domestic violence, the object of the crime, the subject of domestic violence, signs of the objective side, subjective features of the crime, social conditionality, criminalization, foreign experience of criminal responsibility.